

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК ИЛИМДЕР
АКАДЕМИЯСЫ, А.АЛТМЫШБАЕВ АТЫНДАГЫ ФИЛОСОФИЯ,
УКУК ЖАНА СОЦИАЛДЫК-САЯСИЙ ИЗИЛДӨӨ ИНСТИТУТУ**

**Ж. БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ**

ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕҢЕШ Д 23.20.611

**Кол жазма укугунда
УДК: 325.1:321(575.2)**

НУРАЛИЕВ НУРЛАН АКИМБЕКОВИЧ

**МИГРАЦИЯЛЫК ПРОЦЕССТЕРДИ ЖӨНГӨ САЛУУ
БОЮНЧА МАМЛЕКЕТТИК ОРГАНДАРДЫН ЖАНА
ЖАРАНДЫК КООМДУН АЗЫРКЫ КООМДОГУ ӨЗ АРА
КЫЗМАТТАШУУСУ (КЫРГЫЗСТАНДЫН ТАЖРЫЙБАСЫ)**

Адистиги: 23.00.02 - саясий институттар, процесстер жана технологиялар
Саясий илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2020

Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу мамлекеттик башкаруу Академиясынын «Мамлекеттик жана муниципалдык башкаруу, саясий технологиялар, менеджмент жана экономика» аттуу программа аралык сабактар кафедрасында даярдалды.

Илимий жетекчи: философия илимдеринин доктору, профессор
Элебаева Айнура Беккуловна

Расмий оппоненттер: саясий илимдеринин доктору, профессор
Жоробеков Жолборс Жоробекович

саясий илимдеринин кандидаты,
Жумаева Роза Ражаевна

Жетектөөчү мекеме: Кыргыз Республикасынын ИИМнин милициянын генерал-майору Алиев Э.А атындагы Академиясынын коомдук-саясий сабактар кафедрасы. Бишкек шаары, Чокан Валиханов көчөсү, 1а

Диссертациялык иш 2021-жылдын 28 – январында саат 14:30 да Кыргыз Улуттук илимдер академиясынын А.А.Алтмышбаев атындагы философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө Институту менен Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдында уюштурулган саясий илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденүүгө диссертацияларды коргоо боюнча түзүлгөн Д 23.20.611 Диссертациялык кеңештин жыйынында корголот.

Дареги: 720071, Бишкек ш., Чүй көчөсү, 265 а, 1 кабат, диссертациялык залы.

Диссертация менен naskr.kg сайтынан таанышууга болот. Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын борбордук жана Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин илимий китепканаларынан, таанышууга болот. Даректери: 720071, Бишкек шаары, Чүй проспектиси, 265а, 1 кабат жана 720033, г.Бишкек, пр-т Жибек -Жолу 394, №8 окуу корпусу, 1 кабат.

Автореферат 2020-жылдын 28 – декабырында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы, саясий илимдеринин кандидаты

Ч.Ш.Абдыраманова

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөө темасынын актуалдуулугу. Заманбап коомдун мүнөздүү өзгөчөлүгү - бул жеке мамлекеттердин жана региондордун гана эмес, бүтүндөй планетанын өнүгүп келе жаткан мамлекетине жана андан аркы өнүгүү келечегине олуттуу, жана ар тараптуу таасирин тийгизген миграция. Дүйнөлүк экономиканын өнүгүшүнүн ушул этабында эмгек миграциясы эмгек ресурстарын кайра бөлүштүрүү механизми катары гана эмес, көпчүлүк мамлекеттердеги ички кырдаалды жана мамлекеттердин ортосундагы мамилелердин өнүгүүсүнүн негизги тенденцияларын негизинен аныктоочу фактор болуп саналат.

Натыйжада, учурда XXI -кылымда эмгек миграциясы көйгөйү дүйнөнүн бардык өлкөлөрүнүн ички жана тышкы саясатында артыкчылыктуу орундардын бирин ээлей тургандыгы талашсыз.

Өлкөнүн эгемендүүлүгүнүн акыркы он жылдыктары, 21-кылымдын башталышы, Кыргызстан азыркы дүйнөнүн ааламдашуу жана интеграция процесстерине жигердүү катышып, анын жарандары эл аралык эмгек рыногуна активдүү катышууда. Эмгек миграциянын көйгөйүн саясатташтыруунун глобалдык тенденциясы Кыргызстандагы миграциялык процесстерге таасирин тийгизүүдө, алардын көпчүлүгү тышкы эмгек мигранттары Россияга жана Казакстанга жөнөтүлөт. Бирок, Кыргызстандын шартында, бул өзгөчө маанилүү, анткени республиканын эмгекке жарамдуу калкынын дээрлик жарымы эмгек миграциясында, өлкөнүн саясий турмушуна катыша албай, республиканын чегинен тышкары жакта жана бул мигранттардын акча которуулары республиканын ички дүн продукциясынын (ИДП) калыптанышында эбегейсиз роль ойнойт.

Кыргызстандан Казакстанга эмгек миграциясынын процесстерин изилдөө өзгөчө мааниге ээ, анткени ал биздин республиканын жакынкы коңшусу, анын эмгек рыногу кыргыз эмгек мигранттары үчүн өзгөчө жагымдуу. Ал эми эмгек миграциясын изилдөө, жарандык коомдун бул процесстерди башкарууга катышуусун, ошондой эле анын ушул процесстерди өркүндөтүүдөгү ролун бөлүп кароого болбойт.

Эмгек миграциясын башкаруу жана эмгек мигранттарын коргоо процессин өркүндөтүүнүн маанилүү багыттарынын бири жарандык коомдун ресурстарына жигердүү катышуу болуп саналат. Жарандык коомдун ишмердүүлүгү - бул эбегейсиз зор ресурс, аны мамлекет тартуу менен, миграциялык процесстерди жөнгө салуунун натыйжалуулугунун өсүшүнүн жана Кыргызстандан барган мигранттардын жашоо шарттарынын жакшырышынын кепилдиги боло алат.

Диссертациянын темасынын илимий-изилдөө иштери менен байланышы. Бул диссертация толугу менен автордун индивидуалдык

изилдөөсү болуп саналат, бул Кыргыз Республикасынын темасынын жогорку актуалдуулугуна жана маанилүүлүгүнө байланыштуу.

Изилдөөнүн максаты - Кыргыз Республикасынан Казакстан Республикасына тышкы эмгек миграциясынын учурдагы абалын жана өнүгүү тенденцияларын талдоо, эмгек мигранттарын социалдык жана укуктук коргоо боюнча мамлекеттик органдардын жарандык коом институттары менен натыйжалуу өз ара аракеттенүү мүмкүнчүлүктөрүн жана механизмдерин изилдөө.

Төмөндөгүлөр коюлган максатка акырындык менен жетишүүгө өбөлгө түзө турган **изилдөө милдеттери** катарында баяндалган:

1) эл аралык миграция сыяктуу көрүнүштөрдүн маңызын аныктоо, анын негизги мүнөздөмөлөрүн белгилөө, миграция процесстери боюнча коомдун өнүгүүсүнүн учурдагы тенденциялары менен таанышуу;

2) миграциянын негизги теорияларын классификациялоо жана ачуу, миграция процессинин негизги түшүнүктөрүн аныктоо;

3) Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга тышкы эмгек миграциясынын учурдагы абалын, өнүгүү динамикасын жана учурдагы абалын карайт;

4) Кыргыз Республикасынын жана Республика Казакстанга эмгек миграциясынын мыйзамдык-укуктук базасын жана миграциялык процесстин уюштуруучулук аспектерин талдоо;

5) Казакстандагы кыргыз эмгек мигранттарынын эмгек ишмердүүлүгүнүн багыттарын жана социалдык-укуктук көйгөйлөрүн аныктайт;

6) миграциялык процесстерди жөнгө салуунун жана Кыргызстандагы эмгек мигранттарынын укуктарын коргоонун мамлекеттик укуктук жана уюштуруу механизмдерин өркүндөтүүнүн мүмкүн болгон багыттарын карайт;

7) эмгек мигранттарын социалдык жана укуктук коргоодо мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттенүүгө жарандык коомдун катышуу абалын жана формаларын ачуу жана анын активдүүлүгүн жогорулатуу багыттарын аныктоо.

Диссертациянын илимий жанылыгы Кыргызстандын жана Казакстандын заманбап шарттарында ушул көрүнүштүн себептери менен кесепеттерине комплекстүү мамиле кылуу көз карашынан алганда, калктын тышкы эмгек миграциясын изилдөө моделин иштеп чыгууда. Бул моделдин чегинде:

- калктын заманбап миграциялык процесстеринин негизги тенденциялары аныкталды, алардын мүнөзүнө жараша миграциялык факторлордун деталдуу классификациясы иштелип чыкты;

- негизги теориялардын жана концепциялардын контекстинде

миграциялык процессти изилдөө мамилелеринин конкреттүү мүнөздөмөсү берилген;

- Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга эмгек миграциясынын учурдагы абалын, эмгек ишмердүүлүгүнүн негизги багыттарын иликтеди;

- беш мезгилди - Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга миграциялык агымдын этаптарын аныктаган жана чагылдырган, ушул миграциялык процесстердин өзгөчөлүктөрүн негиздеген;

- Казакстан Республикасынын эмгек миграциясын жөнгө салуу чөйрөсүндөгү мыйзамдык жана укуктук базасын талдап, деталдаштырды;

- эмгек ишмердүүлүгүнүн негизги багыттарын жана Казакстандагы кыргыз эмгек мигранттарынын социалдык-укуктук көйгөйлөрүн аныктады;

- эмгек мигранттарынын көйгөйлөрүн жөнгө салууда жана чечүүдө жана социалдык-укуктук коргоодо жарандык коом институттарынын ролу жана мүмкүнчүлүктөрү жана алардын мамлекеттик органдар менен өз ара аракети аныкталды;

Изилдоонун практикалык мааниси. Алынган натыйжалардын практикалык мааниси 2015-2016-жылдары диссертациянын автору тарабынан жүргүзүлгөн социологиялык изилдөөлөрдүн негизинде аныкталган Кыргызстандан Казакстанга болгон эмгек миграциясынын учурдагы абалынын кыйла ишенимдүү жалпы көрүнүшүн изилдөө менен байланышкан; жумуш менен камсыз кылуу жана эмгек ишмердүүлүгүнүн багыттарын белгилөө жана деталдаштыруу, ошондой эле Казакстандагы кыргыз эмгек мигранттары туш болгон эң маанилүү көйгөйлөрдү аныктоо; эмгек миграциясы саясатын түзүүдө эске алынышы керек болгон миграциялык процесстерди жөнгө салуу механизмдерин так аныктоо жана белгилөө менен; мамлекеттик органдардын жана жарандык коомдун деңгээлинде Кыргызстандагы жана Казакстандагы миграциялык процесстерди башкарууну өркүндөтүү боюнча конкреттүү чараларды иштеп чыгууда.

Алынган натыйжалардын экономикалык мааниси, алар Кыргызстандын эмгек мигранттарынын акча которууларына канчалык деңгээлде көз каранды экендигин көрсөтөт; тышкы эмгек мигранттарынын пенсиялык тутумга (Кыргызстан жана Казакстан) катышпоосу мигранттардын өзүлөрү үчүн дагы, эки республикасы үчүн дагы канчалык кыжырды келтирет; Кыргызстан менен Казакстандын ортосундагы эмгек миграциясы процесстеринин экономикалык натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн кандай чараларды көрүү керек; Миграциялык процесстерди башкаруунун натыйжалуу тутумун түзүү үчүн мамлекеттин чыгымдарын жарандык коомдун ар кандай формаларында катышуусун жана өз ара аракеттенүүсүн күчөтүү менен кантип кыскартууга болот.

Коргоого берилген диссертациянын негизги жоболору:

1. Эл аралык эмгек миграциясы, анын заманбап коомдогу миграциялык процесстердин өнүгүшү менен, социалдык-экономикалык жана маданий мүнөздөгү ар кандай ири стимулдардан жана факторлордон, ошондой эле ушул процесстин ар бир катышуучусунун объективдүү жана субъективдүү себептеринен келип чыккан түрлөрү жана түрлөрү менен мүнөздөлөт.

2. Миграциянын негизги теориялары жана түшүнүктөрү, өлкөлөрдүн ортосундагы миграциялык процесстерди изилдөөнүн ыкмаларын классификациялоонун контекстинде тарыхый, маданий, экономикалык, демографиялык жана саясий факторлордун натыйжасы болгон жана кирген өлкөлөрдөгү структуралык өзгөрүүлөргө алып келген салыштырмалуу масштабдуу жана туруктуу байланыштар катары аныкталат. жана мигранттардын кетиши, миграциялык агымдын багытын калыбына келтирүү жана бул агымдарга туруктуулук берүү.

3. Казакстан Республикасы Кыргызстандан келген тышкы эмгек мигранттары үчүн чоң кызыгууну туудурат, анткени ага төмөнкүлөр кирет: өлкөнүн жогорку экономикалык деңгээли, эмгек акынын жогорку деңгээли, жумушчу күчтүн жетишсиздиги, саясий туруктуулук, бирдиктүү миграция тутуму, социалдык-маданий байланыштар жана башкалар. Кыргызстандан барган мигранттардын көпчүлүгү Казакстанда ишкер соода, тейлөө, курулуш, айыл чарба жана башка тармактарда иштешет. Өтө кыска тарыхый мезгилге карабастан, эл аралык эмгек миграциясынын жана жалпысынан миграциялык кыймылдын өнүгүүсүн чагылдырган Кыргызстандан Казакстанга миграциялык агымдын мезгилдүүлүгүн сунуш кылса болот. Мезгилдүүлүгү колдонмо жана теориялык изилдөөлөрдүн негизинде жүргүзүлөт. Кыргыз Республикасы менен Казакстан Республикасынын ортосундагы миграциялык процесстердин өнүгүү динамикасынын тарыхын беш негизги мезгилге бөлүп кароого болот, алардын ар бири өзүнө мүнөздүү өзгөчөлүктөргө ээ.

4. Чыгып кеткен эмгек миграциясын жөнгө салуу чөйрөсүндөгү Кыргыз Республикасынын мыйзамдары төмөнкү мыйзам актылары менен жөнгө салынат: "Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө", "Тышкы миграция жөнүндө", "Тышкы эмгек миграциясы жөнүндө", "Кыргыз Республикасынын жарандарын жумушка орноштуруунун тартиби жөнүндө" жобо жана "Кыргыз Республикасынын жарандарын чет өлкөлөрдө жумушка орноштуруу борбору жөнүндө" жобо.

Казакстан Республикасынын эмгек миграциясы жаатындагы мыйзамдары эмгек миграциясынын, Эл аралык Эмгек Уюмунун (ЭЭУ) жана анын Конвенциясынын укуктук базасын түзүүдө эл аралык деңгээлде кабыл алынган ченемдик документтерди камтыйт. Казакстан бул уюмдун эл аралык эмгек стандарттары жаатындагы 21 Конвенциясын ратификациялаган; Кыргызстан жана Казакстан көзкарандысыз мамлекеттик шериктеш (КМШ) өлкөлөрү менен көптөгөн келишимдердин, ошондой эле Кыргыз

Республикасы менен Республика Казакстандын ортосундагы бир катар эки тараптуу келишимдердин катышуучулары болуп саналат.

5. Казакстандагы Кыргызстандан барган эмгек мигранттарынын негизги көйгөйлөрү: эмгекти легалдаштыруу (убактылуу жашоого каттоону (УЖК) кошо алганда), жеке ишкердин "жашап турууга уруксаты" жана "ИМ" статусун алуу, пара талап кылуу жана Казакстандын укук коргоо органдарынын жана чек ара кызматтарынын ыйгарым укуктарынан кыянаттык менен пайдалануу, жумуш берүүчүлөрдүн алдамчылыгы, турак жай көйгөйлөр, социалдык кызматтарга жеткиликтүүлүктүн жоктугу, мигранттарды жумушка орноштуруу тутумунун жоктугу, квалификациясы төмөн жана талапка ылайык эместиги, кулчулук.

6. Миграциялык процесстерди жөнгө салуунун жана эмгек мигранттарын коргоонун мамлекеттик укуктук жана уюштуруу механизмдерин өркүндөтүү - Казакстандагы Кыргызстандын эмгек мигранттарынын абалын жакшыртуунун ачыкчы. Бул процесстин бардык багыттарын жүзөгө ашырууну камсыз кылуу мамлекеттин түздөн-түз милдети болуп саналат жана миграциялык процесстерди натыйжалуу башкарууну уюштуруудан турат. Бул мамлекеттик органдардын иш чөйрөсүндө гана эмес, жарандык коом институттарын бул процессте активдүү тартууда жана алар менен тыгыз өз ара аракеттенүүдө.

7. Жарандык коом миграция чөйрөсүн жөнгө салууда мамлекеттик органдарга эл аралык уюмдар, партиялар жана ассоциациялар, өкмөттүк эмес уюмдар жана диаспоралар сыяктуу формада жардам көрсөтө алат. Жарандык коом институттарынын ишмердүүлүгү абдан сонун жана биз Казакстан Республикасында кыргыз эмгек мигранттарынын укуктарын коргоо маселелерин чечүү менен алектенген жарандык коомдун белгилүү бир инфраструктурасынын болушу жана өнүгүшү жөнүндө ишенимдүү айта алабыз. Ал эми жарандык коом институттарынын ишмердүүлүгүн андан ары аныктоо үчүн, алардын миграциялык процесстерди жөнөткөн мамлекетте дагы, ошондой эле эмгек мигранттарын кабыл алуучу мамлекетте дагы ролун жана ордун аныктоо керек.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Диссертация - бул өз алдынча аткарылган илимий изилдөө. Автор Кыргызстандан Казакстанга тышкы эмгек миграциясынын өнүгүшүн жана аларды мамлекеттик жана коомдук институттардын өз ара аракеттенүүсүндө жөнгө салууну тереңирээк изилдөөдө алгачкы аракеттердин бирин жасаган. Изилдөөнүн жүрүшүндө Казакстандын аймагында жүргөн Кыргызстандан барган эмгек мигранттарынын социологиялык сурамжылоосу, ошондой эле алынган маалыматтарды иштеп чыгуу жана талдоо жүргүзүлөт. Диссертациянын автору коргогонго сунушталган жоболорун жалгыз өзү иштеп чыккан, анын жаңылыгын жана практикалык маанисин түзөт.

Изилдоонун жыйынтыктарынын апробацияланышы. Бул изилдөөнүн айрым натыйжалары конференцияларда, тегерек столдордо, форумдарда илимий докладдар, баяндамалар, билдирүүлөр түрүндө келтирилген: "Казакстандагы кыргыз мигранттарынын абалы жана көйгөйлөрү" тегерек столунда "Казакстандагы Кыргызстандын эмгек мигранттары: көйгөйлөр жана мигранттардын мүмкүнчүлүктөрү" Кыргыз Республикасынын Эмгек жана Миграция министрлигинде болуп откон, Бишкек ш., 19 апрелде 2011ж.; "Мекендештер" аттуу мекендештердин форуму, Бишкек ш., 2012ж., 2-3-августа; "Биринчи Дүйнөлүк Кыргызстандыктардын жана Мекендештердин Конгресси", Бишкек ш., 1-3 август 2012ж.; Россиянын жана Казакстандын кыргыз диаспораларынын катышуусунда "Замандаш" Ассоциациясы тарабынан жыл сайын өткөрүлүүчү конференциялар (2010-2015-жж., июль-август, Чолпо-Ата ш.). Министрликтин жана ведомстволор чакырылган өкүлдөрүнүн катышуусунда Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Мамлекеттик Башкаруу Академиясынын тарабынан өткөрүлгөн илимий-практикалык семинарларда (Бишкек ш., 2014ж., февраль) жана (Бишкек ш., 2015ж., март); Эл аралык илимий-практикалык конференция "Жаңы илим: идеядан натыйжага" 29-январь, 2016-жыл Сургут, Россия Федерациясы.

Диссертациянын натыйжаларын басылмаларда чагылдыруу толуктугу. Диссертациянын натыйжалары Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялык Комиссиясы тарабынан сунушталган 12 жарыяланган илимий макалада чагылдырылды, анын ичинен 6 макала Кыргызстандагы илимий журналдарда, 4 макала чет өлкөлүк РИНЦ тутумунун маалыматы боюнча жана Казакстан Республикасында 2 макала.

Диссертациялык иштин түзүмү жана көлөмү. Диссертациялык иштин структурасы изилдөөнүн логикалык максатына жана милдеттерине баш ийдирилген, кириш сөз, үч бөлүм, анын ичинде жети абзац, корутундулар жана практикалык сунуштар, колдонулган адабияттардын тизмеси жана тиркемелер.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Кириш сөзүндө диссертациялык иштин темасынын актуалдуулугу, анын изилденүү даражасы, теманын мамлекеттик илимий программалар менен байланышы негизделип, изилдөөнүн максаттары жана милдеттери, коргонуунун негизги жоболору аныкталат, илимий жаңылык даражасы аныкталат, иштин экономикалык жана практикалык мааниси ачылат, талапкердин жеке салымы көрсөтүлөт.

Биринчи глава **"Эл аралык миграция процесстеринин теориялык аспектилердин изилдөө негиздери"** эки бөлүмдү камтыйт.

"Эл аралык миграция" түшүнүгү, анын маңызы жана азыркы дүйнөдөгү түрлөрү" деп аталган биринчи бөлүмүндө чет өлкөлүк жана ата

мекендик илимпоздордун миграция процесстерин аныктоо жана концепциясы жана анын заманбап дүйнөдөгү өнүгүү тенденциялары боюнча изилдөөлөрүнүн обзору талданып, ал өз кезегинде ар кандай факторлорго, классификацияга, түрчөлөрү жана алардын өнүгүү себептери.

Белгилей кетүүчү нерсе, "калктын миграциясы" түшүнүгү адамдардын туруктуу жашаган жерин өзгөртүү же кайтып келүү менен айрым аймактардын чектеринен өтүүсүн камтыйт. Илимпоздор жана адистер ар кандай формада жүзөгө ашырылган эл аралык (тышкы) миграцияны айырмалашат: эмгек, үй-бүлөлүк, билим берүү, медициналык, туризм ж.б. Эл аралык эмгек миграциясынын эң маанилүү стимулдарынын жана себептеринин катарында экономикалык жана экономикалык эмес мүнөздөгү ар кандай факторлор бар. Натыйжада, бүгүнкү күндө миграция социалдык-экономикалык көрүнүш гана эмес, этнографиялык, социалдык-психологиялык, саясий жана жөнгө салуучу мазмунду камтыйт. [А.Н.Сухов. Миграция в Европе и ее последствия [Текст]/А.Н.Сухов, С.А.Трыканова. – М.: ФЛИНТА, МПСИ, 2011.– с.11-15].

Миграциянын классификациясы, тандалган мүнөзүнө жараша, түрлөрүнүн ар түрдүүлүгү менен айырмаланат. Миграция *убактылуу, туруктуу, сезондук, тышкы, ички, саясий, экономикалык* ж.б. Миграция факторлору *объективдүү* (түртүү, тартуу, маалыматтык жана коммуникативдик) жана *субъективдүү* (психологиялык мамилелер, баалуулук багыттары, муктаждыктар, миграция тажрыйбасы, жеке байланыштар жана башкалар) болуп экиге бөлүнөт.[А.И. Федорако. Миграция населения: понятие, причины, последствия [Текст] / А.И. Федорако. – Минск.: Международного права и международных отношений, 2012. – №4. – С. 3-11.]#

Ошентип, миграция - бул миграция процесстерине байланыштуу элементтердин жана мүнөздөмөлөрдүн кеңири чөйрөсүн камтыган татаал көрүнүш. Калктын миграциясынын көрсөткүчтөрү ар түрдүү болгондуктан, миграциялык процесстерди талдоо изилдөөчү өзүнүн алдына койгон милдеттерине жараша ар кандай контексте жана багытта жүргүзүлүшү мүмкүн. Максаттардын жана милдеттердин мындай формулировкасы көрсөткүчтөрдүн тутумун, маалымат булактарын, талдоонун деталдуу жана деңгээлин тандап алууда чечүүчү болуп калат.

"Миграциялык процесстердин өнүгүшүнүн негизги теориялары жана концепциялары" деп аталган экинчи бөлүмүндө ар кандай илимдердин жана чөйрөлөрдүн куралдарынын, методдорунун жана ыкмаларынын негизинде болуп өткөн жана болуп жаткан миграцияны изилдөөдөгү илимий ыкмалардын өнүгүшү талданат. Бүгүнкү күндө миграция түшүнүктөрүнүн жана теорияларынын классификациясы көп, бирок эң толук деп В.А.Ионцевди классификациялоо деп атоого болот.[В.А.Ионцев.

Международная миграция населения: теория и история изучения [Текст] / В.А.Ионцев. – М.: Диалог-МГУ, 1999. – с 19.] Анын айтымында, миграциялык процесстерди изилдөө ыкмаларынын тизмесине төмөнкүлөр кирет: экономикалык, социологиялык, миграциялык, демографиялык, тарыхый, психологиялык, географиялык, этнографиялык, биологиялык, экологиялык, типологиялык, тутумдук, генетикалык, методологиялык, философиялык, укуктук жана саясий изилдөө ыкмалары.#

Ушул иштин алкагында миграцияны изилдөө максатында, саясий ыкма өзгөчө маани берет, анткени бул анын ыкмалары аркылуу миграция көйгөйүн кененирээк кароого, миграциялык процесстердин көйгөйлөрүн эл аралык мамилелердин көз карашынан жана ар башка этностордун кызыкчылыктарынын кагылышуусу позициясынан ачып берүүгө мүмкүндүк берет, ошондой эле мигранттардын өздөрүнүн абалы жана миграциялык процесстерди экономикалык жана укуктук жөнгө салуу позициясы, ошондой эле чек аралардагы көйгөйлөр жана ушул көрүнүштүн башка аспектилери эске алынат.# [Голунов С.В. Региональное измерение трансграничной миграции в Россию [Текст] / С.В. Голунов. – М.: Аспект Пресс, 2008. – с.23-28].

Эгемендүүлүк жылдарындагы Кыргыз Республикасындагы миграциялык процесстердин изилдөө деңгээлин мүнөздөө менен, ушул убакка чейин ата мекендик жана чет өлкөлүк окумуштуулардын аракеттеринин аркасында кеңири материалдык илим жана илимий-библиографиялык база түзүлгөндүгүн белгилей кетүү керек.

Миграция агымынын көйгөйлөрү, аларды жөнгө салуу, чечүү жолдорун издөө кыргыз окумуштууларынын эмгектеринде каралат: А.А.Акмалов, В.М.Капицин, Б.М.Амилова, Р.У.Амираев, Б.К.Бектурганова, Г.Э.Джоробекова, А.А. Джумаканова, А.Жоошбеков, С.Г.Иванов, Ч.Кемелова, А.А.Кочорбаева, В.И.Кумский, Г.В.Кумский, Н.Х.Кумскова, Л.П.Максакова, А.Р.Муксинова, Л.Недолужко, Н.М.Омаров, В.М.Плоских, И.М. Прибыткова, А.Р.Суванкулова, Э.П.Чернова, А.Б.Элебаева, У.Ж.Эргешбаев, Т.Т.Шаболотов жана башкалар. Ч.И.Арабаев жана А.М.Абакированын "Кыргызстандагы миграциялык процесстерди мамлекеттик укуктук жөнгө салуу" монографиясында миграциянын себептери жана алардын мамлекеттик деңгээлде укуктук жөнгө салынышы каралат.

Төмөнкү диссертациялар эмгек миграциясын жана кеңири мааниде эл аралык миграцияны изилдөөгө арналган: Н.Д.Өмүрбекова "Ааламдашуу шартында элдердин шериктештигиндеги эл аралык миграция; көп маданияттуулуктун чындыгы"(КРСУ, Бишкек, 2009); Н.А. Картанбаева "Дүйнөлүк экономикалык кризистин эмгек мигранттарынын социалдык-экономикалык абалына тийгизген таасири КРнан РФ / РКга кетип

жаткандардын мисалында” (БГУ, 2011); Авазбек уулу Расул "Фергана өрөөнүндөгү миграциялык процесстер" (БГУ, 2011); Т.Т.Шаболотов "Кыргыз-орус мамилелериндеги эмгек миграциясынын көйгөйлөрү жана келечеги" (КРСУ, 2013); Ж. Б. Саманчина "Кыргызстан менен Түркиянын ортосундагы мамлекеттер аралык мамилелерди өнүктүрүүдөгү билим берүү миграциясы" (БГУ, 2014) жана башка авторлор.

Миграциялык процесстер көптөн бери жана кыйла ар тараптуу изилденип келгендигин белгилей кетүү керек. Жаңы шарттардагы коомдук өнүгүү процессинде жаңы факторлор дагы пайда болду. Акыркы жылдары миграциялык кыймылдар Кыргызстанда жана постсоветтик өлкөлөрдө болуп өткөн олуттуу өзгөрүүлөрдүн, коомдук турмушту түп-тамырынан бери өзгөртүүнүн, калктын эмгек жигердүүлүгүнүн жогорулашынын натыйжасында күч алды. Бул изилдөө Кыргызстандын мамлекеттик органдарынын жана коомдук институттарынын өз ара аракеттешүүсүндө эмгек миграциясын жөнгө салуунун теориялык жана практикалык ыкмаларын түшүнүүгө багытталган.

Экинчи главанын **"Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга тышкы эмгек миграциясынын учурдагы абалы жана изилдөө методдору"** үч бөлүмдөн турат.

Экинчи главанын биринчи бөлүмүндө **"Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга тышкы эмгек миграциясынын учурдагы абалы"** анализ жүргүзүлүп, анын учурдагы абалы кеңири чагылдырылган. Жумушчу күчүнөн ашыкча рыногу бар Кыргызстан үчүн жарандардын эмгек миграциясы экономикалык өнүгүүнүн дагы, социалдык процесстердин дагы маанилүү компоненти болуп саналат. Казакстан биздин эмгек мигранттарын кабыл алган жана аларды жумуш менен камсыз кылган экинчи орунда турат (Россиядан кийин). Расмий маалыматтар боюнча, Кыргызстандын бардык чет өлкөлөрдө иштеген эмгек мигранттарынын 8% га жакыны Казакстанда топтолгон.

Казакстандын биздин эмгек мигранттары үчүн жагымдуу болушунун аны тануу маанилүү себептери, бул өлкөнүн экономикалык өнүгүүсүнүн Кыргызстанга салыштырмалуу жогору болушу, бирдиктүү миграциялык тутумдун болушу, социалдык-маданий байланыштар, республикада жумушчу күчтүн кескин тартыштыгы, саясий туруктуулук, эмгек миграциясы маселесинин саясатташпагандыгы, ири аймак жана калктын жыштыгы төмөн, өнүккөн жана сегменттелген эмгек рыногу. [Садовская Е.Ю. Международная трудовая миграция в Центральной Азии в начале XXI века [Текст] / Е.Ю. Садовская. – М.: Восточная книга, 2013. – с.177-185].

Өтө кыска тарыхый мезгилге карабастан, эл аралык эмгек миграциясынын жана жалпысынан миграциялык кыймылдын өнүгүүсүн чагылдырган Кыргызстандан Казакстанга миграциялык агымдын

мезгилдүүлүгүн сунуш кылса болот. Мезгилдүүлүк көзкарандысыз мамлекеттердин шериктештик (КМШ) өлкөлөрүнүн окумуштууларынын жана автордун өзүнүн 15 жыл ичиндеги прикладдык жана теориялык изилдөөлөрүнө негизделген. Миграциялык процесстердин өнүгүү динамикасында төмөнкү **беш мезгилди** шарттуу бөлүүгө болот:

1 - 1991-1998 - жылдар аралыгында КМШ өлкөлөрүнүн ортосундагы, ошондой эле Кыргызстандан Казакстанга чейинки тарыхый геосаясий процесстердин жана СССРдин кулашына жана Кыргызстандын базар экономикасында өзүнүн өнүгүү векторуна өткөндүгүнө байланыштуу тутумдуу саясий жана социалдык-экономикалык кризистин натыйжасында келип чыккан стихиялык, этникалык жана мажбурлап жер которуулар мезгили. Бул мезгил ички жана эл аралык деңгээлдеги кыргыз жарандарынын эмгек эмиграциясынын тез өсүшү менен мүнөздөлөт.

2 - 1998-2005 - жылдар - Кыргызстандын эмгек мигранттарынын санынын Казакстандагы жигердүү өсүү мезгили, бул өлкөнүн экономикалык жактан калыбына келишине байланыштуу. Бул мезгилде "челнок" аттуу бизнеси өнүгүп келе жатат, анткени 1998-жылы Кыргызстан Дүйнөлүк Соода Уюмунун мүчөсү болуп, Кытайдын арзан товарларын КМШ өлкөлөрүнө "транзиттөөдө". Казакстандагы кыргыз эмгек мигранттарынын эмгек ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары болуп айыл чарбасы, курулуш, соода, тейлөө чөйрөсү жана эмгек миграциясынын калыптануусу саналат.

3 - 2005-2010 - жылдар - Кыргызстандагы революциядан кийинки окуяларга байланыштуу (2005-2010), кыргыз эмгек мигранттарынын Казакстанга массалык, стихиялык жана мажбурлап көчүп келүү мезгили. Бул мезгил мигранттардын максималдуу санын жана Казакстандагы кыргыз эмгек миграциясынын туу чокусун түзөт, бул эксперттик маалыматтар боюнча 150 миң адамга жеткен. Казакстандын экономикасынын калыбына келиши Кыргызстандын жана Борбор Азия өлкөлөрүнүн эмгек мигранттары үчүн жагымдуу болуп баратат. 2008-2009-жылдары, дүйнөдөгү дүйнөлүк каржы-экономикалык кризистин шартында, Казакстан ички эмгек рыногун коргоо максатында чет өлкөлүк жумушчу күчүнүн болушун күчөтүүдө.

4 - 2010-2015 - жылдары Казакстан Республикасынын миграция саясатындагы чектөө эрежелеринин мезгили. Жаңы мамлекеттер аралык демилгелер көтөрүлүүдө, Беларуссиянын, Россиянын жана Казакстандын Бирдиктүү экономикалык мейкиндигин (Бажы бирлиги) түзүү. Бул экономикалык бирлик чет өлкөлүк мигранттар, анын ичинде кыргыздар үчүн эмгек ишмердүүлүгүн жүзөгө ашырууда, мурунку эрежелер менен катар жаңы чектөө эрежелерин аныктайт.

5 мезгил - август 2015 жылдан - ушул убакка чейин. Бул мезгил Кыргызстандын Евразия экономикалык бирлигине (ЕАЭБ) кириши менен мүнөздөлөт. Бул биримдиктин алкагында Казакстандагы жана ЕАЭБдеги

кыргыз эмгек мигранттары үчүн эмгек ишмердүүлүгүн жүргүзүүнү жеңилдеткен бир катар эрежелер жана келишимдер каралган. Биринчиден, Кыргызстандын жарандары Казакстанга жана ЕАЭБге киргенден баштап 30 күн каттоосуз жүрө алышат. Экинчиден, эмгек ишмердүүлүгү жеке ишкерлерди (ЖИ) кошпогондо, иш берүүчү менен эмгек келишимин түзүү жолу менен жүзөгө ашырылышы мүмкүн. Бизнес-мигранттар үчүн "жашап турууга уруксат" жана "жеке ишкер" (ЖИ) статусун алуу керек. ЕАЭБ келишимдерине ылайык, мигранттардын абалын жана укуктарын келген мамлекеттин жарандары менен теңдештирген дагы бир катар артыкчылыктар бар - бул билим берүү, дипломдорду таануу, эмгек акылар, медициналык кызматтар, социалдык кызматтар, шашылыш жардам жана башкалар.

Ал эми 2020-жылы Ковид-19 менен байланышкан глобалдык пандемия бир катар чектөө чараларын көрдү, 16-марттан баштап, Казакстанда өзгөчө кырдаал режими киргизилди жана өзгөчө кырдаал учурунда чет элдиктер үчүн мамлекеттик чек аралар жабылды, ал 2020-жылдын декабрь айына чейин жокко чыгарылган жок.

Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик миграция кызматынын алдынала маалыматы боюнча, Казакстанда 35 миңден ашуун мекендештерибиз эмгек миграциясында эмгектенишет, бул 2019-жылдын февраль айына туура келет, ал эми эксперттик жамааттардын маалыматы боюнча, алардын саны дагы көп. Бул көрсөткүчтөр расмий булактарга шилтеме бергени менен, алар бири-биринен айырмаланышы мүмкүн, анткени эки өлкөнүн ортосунда чек ара жана "маятник" миграция (кыска мөөнөттүү, конок жана жеке кыймылдар) басымдуулук кылат жана Казакстан аркылуу Россияга жана андан кайтып келген транзиттик мигранттар, темир жол жана автомобиль транспорту менен кайткандар.

Жогоруда баяндалгандардын бардыгын жалпылоо менен белгилей кетүүчү нерсе, өзүнүн ашыкча эмгек рыногу менен Кыргызстан үчүн, анын жарандарынын Казакстан Республикасына эмгек миграциясы экономикалык өнүгүүнүн дагы, социалдык процесстердин дагы маанилүү компоненти болуп саналат.

Экинчи главанын экинчи бөлүмүндө **"Кыргыз Республикасынын жарандарынын Казакстан Республикасына эмгек миграциясынын мыйзамдык, укуктук жана уюштуруучулук аспектилери"** эки багыт каралат: түздөн-түз мыйзамдык-укуктук база жана мамлекеттик миграция институту, анын ичинде мамлекеттик органдар жана миграциялык процессти жөнгө салууну уюштуруу.

Чет өлкөгө чыккан эмгек миграциясын жөнгө салуу чөйрөсүндөгү Кыргыз Республикасынын мыйзамдары төмөнкү мыйзам актылары менен жөнгө салынат: "Кыргыз Республикасынын жарандыгы жөнүндө", "Тышкы миграция жөнүндө", "Тышкы эмгек миграциясы жөнүндө", "Кыргыз

Республикасынын жарандарын чет өлкөлөрдө жумушка орноштуруунун тартиби жөнүндө" жобо жана регламент. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Миграция боюнча мамлекеттик кызматынын алдындагы Кыргыз Республикасынын жарандарын чет өлкөлөрдө жумушка орноштуруу борбору жөнүндө.

Казакстандагы эмгек миграциясын жөнгө салуучу мыйзамдык жана укуктук базага Казакстан Республикасы тарабынан ратификацияланган эл аралык укуктук актылар кирет (Адам укуктарынын жалпы декларациясы жана Эл аралык эмгек уюму тарабынан 21 конвенция сунушталат); региондук жана көп тараптуу келишимдер улуттук мыйзамдар (Казакстан Республикасынын Конституциясы, "Калктын миграциясы жөнүндө" Казакстан Республикасынын Мыйзамы, "Чет элдиктердин укуктук статусу жөнүндө" Казакстан Республикасынын Мыйзамы, "Калкты жумуш менен камсыз кылуу жөнүндө" Казакстан Республикасынын Мыйзамы, Казакстан Республикасынын 2007-2015-жылдарга карата миграциялык саясатынын концепциясы, "Иш берүүчүлөргө квотаны аныктоо жана уруксат берүү эрежелери" чет өлкөлүк жумушчу күчүн Казакстан Республикасына тартуу").[Султанова К. О ситуации с правами мигрантов в Республике Казахстан [Текст] / К.Султанова, Т.Абишева. – Астана: Специальный доклад, 2013. – с.67].

Уюштуруу жагынан алганда, Казакстандагы эмгек миграциясына Эмгек жана социалдык байланыштар министрлиги жана Ички иштер министрлиги катышат жана бул процессте Казакстан Республикасынын Өкмөтү жана акимчиликтер дагы катышат.

Экинчи главанын үчүнчү бөлүмүндө **"Казакстандагы кыргыз эмгек мигранттарынын эмгек ишмердүүлүгүнүн чөйрөлөрү жана социалдык-укуктук көйгөйлөрү"** алкагында диссертациянын автору Казакстандагы кыргыз эмгек мигранттар арасында социологиялык изилдөөнүн эки этапын (сурамжылоо-интервью) өткөрдү - *эмгек ишмердүүлүгүнүн абалы жана чөйрөлөрү жана учурдагы көйгөйлөр жөнүндө.*

Бул изилдөө эмгек мигранттарынын өзүлөрү, "Кыргыз-Ата" кыргыз диаспорасынын жана "Замандаш" кыргыз диаспораларынын эл аралык ассоциациясынын өкүлдөрү менен маектешүү жолу менен жүргүзүлүп, Казакстандагы кыргыз мигранттарынын көйгөйлөрү менен алектеништи. Кыргызстандагы изилдөө аймактары: "Западный" автобекети, "Бишкек" темир жол бекети, "Дордой" базары, "Акжол" жана "Чалдовар" өткөрүү пункту. Казакстанда: ири шаарлар жана мегаполистер, Алматыдагы "Сайран" автобекети, кийим-кече жана азык-түлүк базарлары жана Кыргызстандан барган мигранттар, компактуу жашаган аймактар арасында аныкталган.

Биринчи этап. *Иш чөйрөлөрү боюнча:* 2015-жылдын март айынан август айына чейин 580 адам менен маектешүү болду. Диссертациянын авторунун

изилдөө маалыматтары көрсөткөндөй, Кыргызстандан барган эмгек мигранттарынын 39% соода тармагында иштешет жана алардын басымдуу көпчүлүгү региондун базарларында иштеп, Кыргызстандан Казакстанга товар жеткирип турган ишкер мигранттар ("челнок соодагерлери" деп аталган). Андан тышкары, Кыргызстандан барган мигранттар үчүн иштин эң кеңири тараган чөйрөсү бул тейлөө чөйрөсү (36%). Булар негизинен үй кызматчылары, бала баккан аялдар, официанттар, идиш жуугучтар, тазалагычтар, унаа жуучу жайлар жана унаа тейлөө кызматкерлери. Эмгек мигранттарынын 15% курулушта иштешет. Булар негизинен жеке курулушта иштегендер, бирок алардын көпчүлүгү курулуш фирмаларында дагы бар. Айыл чарбасында эмгек мигранттарынын 5% га жакыны иштейт. Бул жерде мигранттардын үлүшү 2005-жылы, тамеки эгүү аянты бир топ азайып баштаганда кыйла азайган. "Башка" категориясына 5% ды түзгөн квалификациялуу адистер кирет, каржы секторунун кызматкерлери, медицина, билим берүү, инженердик-техникалык кызматкерлер, жалпы жумушчулар жана башкалар кирет.

Изилдөөнүн жыйынтыгында, Кыргызстандан барган эмгек мигранттары Казакстанда ар кандай тармактарда иштешет, бирок бул жерде соода, кызмат көрсөтүү жана курулуш басымдуулук кылат.

Экинчи этап. *Учурдагы көйгөйлөр жөнүндө.* 2015-2016-жылдар аралыгында 395 адам менен маектешүү болду. Кыргызстандык мигранттардын учурдагы көйгөйлөрү боюнча, бул сурамжылоо учурунда белгилүү болду. Ал эми эң маанилүү көйгөйлөр - убактылуу жашоону каттоонун (УЖК) жол-жобосунун мыйзамдуулугу, "жашап турууга уруксат" макамын алуу, жеке ишкерлер үчүн "ЖИ" статусун каттоо, турак жай шарттары, жумуш берүүчүлөр тарабынан алдамчылык, укук коргоо органдары жана чек ара кызматы тарабынан кызмат абалынан кыянаттык менен пайдалануу. Казакстан, социалдык кызматтарга жарым-жартылай жеткиликтүүлүктүн жоктугу, керектүү квалификациянын жоктугу, кулчулук жана башкалар. Жогоруда айтылган көйгөйлөрдүн себептеринин келип чыкканынан. көпчүлүк кыргызстандык эмгек мигранттары "мыйзамсыз статус" же мыйзамсыз мигрант (мыйзамсыз жашаган жана иштеген чет элдиктер) категориясына туш болгонго мажбур болот.

Үчүнчү главанын **"Кыргыз эмгек мигранттарынын укуктарын коргоодо мамлекет менен жарандык коомдун өз ара аракеттенүү жолдору"** эки бөлүмү бар.

Үчүнчү главанын **"Кыргызстандагы миграциялык процесстерди жөнгө салуунун жана эмгек мигранттарын коргоонун мамлекеттик укуктук жана уюштуруу механизмдерин өркүндөтүү"** биринчи бөлүмүндө Кыргызстандын Казакстандагы эмгек мигранттарынын абалын жакшыртуунун, миграциялык процесстерди жөнгө салуунун жана эмгек

мигранттарын коргоонун мамлекеттик укуктук жана уюштуруу механизмдерин өркүндөтүү маселелери талданат.

Изилдөө көрсөткөндөй, миграцияны башкаруу бул багыттагы мамлекеттик иш-чараларга жана жарандык коомдун бул процессте катышуусуна бөлүнөт.

Миграция чөйрөсүн башкарууда мамлекеттик иш үч багытты камтыйт: *саясий, мыйзам чыгаруу жана административдик.*

Талдоо көрсөткөндөй, миграциялык процесстерди башкарууда саясий иш-аракеттерге тараптардын кызыкчылыктарын координациялоо, кызыкчылыктарды “лоббилдөө”, “эдвакаси” адвокаттык иш (укуктук коргоо), мамлекеттер аралык саясий келишимдер жана эл аралык кызматташуу кирет. Мыйзам чыгаруу иши эл аралык мыйзамдарды, мамлекеттер аралык келишимдерди жана улуттук мыйзамдарды өркүндөтүү багытында жүргүзүлөт. [Прав трудовых мигрантов из Кыргызстана: Как выработать эффективную политику? [Электронный ресурс] - Дата обращения 27.09.2017г. Режим доступа: <http://www.for.kg/news-181621-ru.html>]. #Административдик иш миграциялык процесстин уюштуруу маселелери менен байланыштуу жана мамлекеттик башкаруу түзүмүн түзүүнү, статистикалык маалыматтарды чогултууну жана түздөн-түз уюштуруу иштерин билдирет.

Ошентип, Казакстандагы миграциялык процесстерди жөнгө салуунун жана Кыргызстандын эмгек мигранттарын коргоонун мамлекеттик укуктук жана уюштуруу механизмдерин өркүндөтүү жолдору эмгек миграциясын башкаруу системасында, анын түзүмүндө жана негизги багыттарында болушу керек, ал эмгек миграциясынын өзүн аныктайт. Диссертациянын автору тарабынан сунуш кылынган мындай модель 3.1-сүрөттө схемалык түрдө көрсөтүлгөн.

Диссертация автору сунуш кылынган модель, миграцияны башкаруу тутумунун мүнөздөмөсүн берет жана расмий мамлекеттик органдардын административдик иш-аракеттеринин чектерин, *жарандык коом институттарынын* бул процесстеги ордун жана ролун, ошондой эле ушул чөйрөдөгү стратегиялык, уюштуруучулук жана практикалык иш-аракеттердин негиздерин сүрөттөйт. Бул модель төмөнкүлөрдү бириктирет:

- башкаруунун бардык чөйрөлөрүндөгү (саясий, мыйзам чыгаруу жана административдик) миграциялык процесстерди жөнгө салуунун негизги аспектилери;

- ар бир өзүнчө багытта миграцияны башкаруу жана жөнгө салуу боюнча иш-аракеттердин негизги багыттары.

- мамлекеттик органдардын жана жарандык коомдун коомдук институттарынын өз ара аракеттенүүсү бирдиктүү максат, иш-аракеттер планы, программалар жана платформа менен камтылган түзүмдөрдө.

Миграциялык процесстерди башкаруунун бул модели, миграция

процесстерин башкаруу жана жөнгө салуу тутумунун ар кандай элементтеринин өз ара аракеттенишүүсүн жана өз ара көз карандылыгын чагылдырат.

Сүрөт. 3.1. Эмгек миграциянын башкаруу процессинин модели.

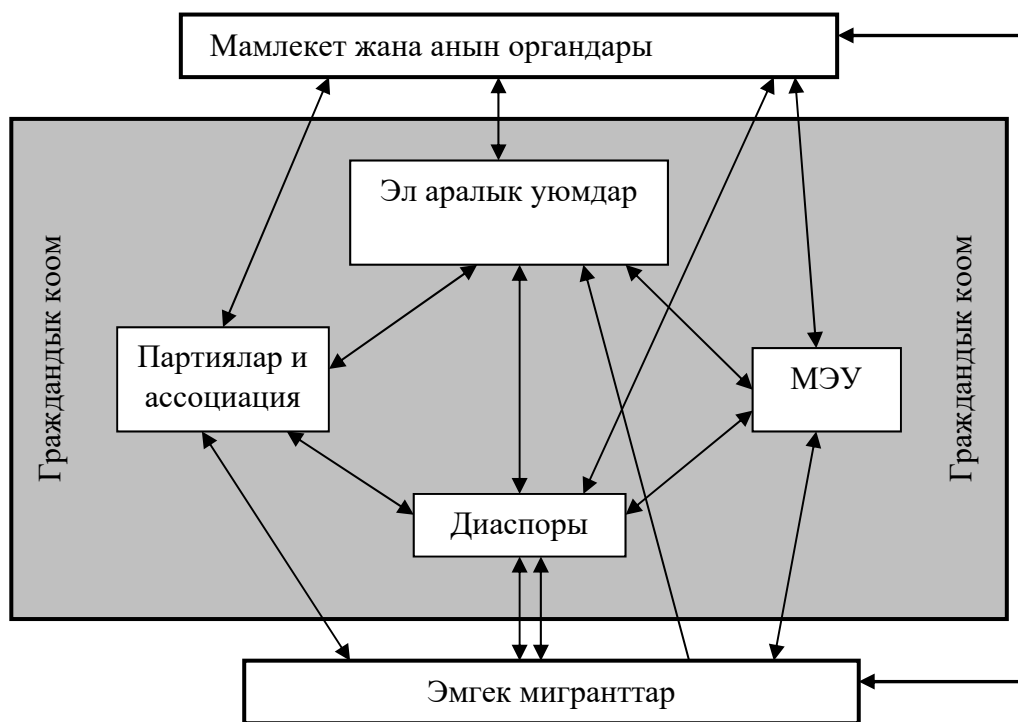
Үчүнчү главанын "Эмгек мигранттарын социалдык жана укуктук коргоодо жарандык коомдун активдүүлүгүн жогорулатуу жолдору жана анын мамлекет менен өз ара аракеттенүүсү" экинчи бөлүмүндө эмгек мигранттарынын көйгөйлөрүн чечүү жана алардын укуктарын коргоо менен алектенген жарандык коомдун белгилүү бир инфраструктурасы бар экендиги талданат. Бул түзүмдө эл аралык уюмдар, партиялар жана ассоциациялар, бейөкмөт уюмдар жана диаспоралар сыяктуу институттарды айырмалоого болот. Ошол эле учурда диаспораны жарандык коомду уюштуруунун баштапкы звеносу деп атоого болот.[А.В.Волох. Практика работы институтов гражданского общества в сфере миграции населения [Текст] / В.А.Волох, - М.: Социодинамика, – 2013. – № 6. – С. 110]. Бул мекемелердин бардыгы тигил же бул деңгээлде жана ар кандай натыйжалуулук менен, эмгек мигранттарынын көйгөйлөрүн өлкөдө - эмгек ресурстарынын камсыздоочусу

(Кыргыз Республикасы) жана өлкөдө - эмгек ресурстарынын керектөөчүсү (Казакстан Республикасы) менен чечишет.

Эмгек мигранттарынын арасында жүргүзүлгөн изилдөөлөр көрсөткөндөй, көбүнчө Казакстандагы улуттук же мигрант диаспоралардын жардамы менен “мигранттардын тармактары” (диаспоранын түзүмүн чагылдырган) сыяктуу жарандык коом уюмдарынын формалдуу эмес түрлөрү кененирээк мүмкүнчүлүктөрдү ачат жана миграцияны уюштурууда бир аз натыйжалуу болот. Бул Кыргызстандан Казакстанга, ал тургай бүтүндөй Борбор Азия чөлкөмүнө эмгек миграциясындагы акыркы дүйнөлүк тенденциялардын бири.

Эмгек мигранттарынын көйгөйлөрү менен алектенген жарандык коом институттарынын болушун чоң жетишкендик деп эсептесе болот, бирок ар кандай институттарды бирдиктүү максат, иш-аракеттер планы, программалар жана платформа менен камтылган структураларга бириктирип, алардын ишинин натыйжалуулугун жана мамлекеттик органдар менен өз ара аракетин жогорулатууга болот. Мындай айкалыштыруу синергетикалык натыйжага жетишүүгө мүмкүндүк берет.

Жалпысынан, диссертациянын автору сунуш кылган мамлекеттик органдардын, жарандык коомдун жана эмгек мигранттарынын өз ара аракеттенүү механизминин схемасын төмөнкүчө чагылдырууга болот (3.2-сүрөт).

Сүрөт. 3.2. Мамлекеттик органдардын, жарандык коомдун жана Кыргызстандын эмгек мигранттарынын өз ара аракеттенүү механизми.

Бул диаграмма эмгек мигранттарынын жарандык коом менен өз ара аракеттешүүсүндө, алардын укуктарын коргоонун мүмкүнчүлүктөрү канчалык кеңейип жаткандыгын ачык көрсөтүп турат. Эмгек мигранттарынын дээрлик бардык жарандык коом институттары менен өз ара аракеттенүүсү эки тараптуу режимде жүрөт. Эмгек мигранттары менен түздөн-түз өз ара аракеттенүү негизинен бир тараптуу болгон эл аралык уюмдардан тышкары, б.а. мигранттар түздөн-түз эл аралык уюмдун өкүлчүлүгүнө кайрылганда. Эл аралык уюмдар эмгек мигранттары менен байланышты жарандык коомдун башка институттары (партиялар, ассоциациялар, бейөкмөт уюмдар жана диаспоралар) аркылуу жүргүзүшөт. Эмгек мигранттарынын мамлекет жана анын органдары менен өз ара аракеттенүүсү эки тараптуу мүнөзгө ээ. Диаспоралардын эмгек мигранттары менен өз ара аракеттенүүсүнө токтолсок, ал эки тараптуу эле эмес, өтө жакын жана ар тараптуу, ошондуктан ал кош сызыктар менен көрсөтүлөт.

Ошентип, азыркы этапта Кыргызстандын миграциялык саясатын калыптандыруунун стратегиялык маанилүү багыттарынын бири жарандык коом институттарынын түзүмүн жана өнүгүүсүн өркүндөтүү, ошондой эле алардын мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттенүүсү болуп саналат.

Тыянактар

Кыргыз Республикасынан Казакстан Республикасына келген эмгек мигранттарынын учурдагы абалы жана позициясы боюнча жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн натыйжасында төмөнкүдөй теориялык тыянактар чыгарылды.

1. Миграция - бул калктын социалдык-экономикалык жана саясий мааниси бар, салыштырмалуу узак мезгилге, жашаган жерин өзгөртүү менен ар кандай калктуу конуштардын ортосунда жүрүшү. Миграция факторлору объективдүү (түртүү, тартуу, маалыматтык жана коммуникативдик) жана субъективдүү (психологиялык мамилелер, баалуулук багыттары, муктаждыктар, миграция тажрыйбасы, жеке байланыштардын болушу ж.б.) болуп бөлүнөт.

2. Миграцияны изилдөөнүн илимий ыкмаларын иштеп чыгуу ар кандай илимдердин жана чөйрөлөрдүн куралдарынын, методдорунун жана ыкмаларынын негизинде болуп өттү жана болуп жатат. Миграциялык процесстерди изилдөөнүн ыкмаларынын эң толук тизмесине төмөнкүлөр кирет: экономикалык, социологиялык, миграциялык, демографиялык, тарыхый, психологиялык, географиялык, этнографиялык, биологиялык, экологиялык, типологиялык, тутумдук, генетикалык, методологиялык, философиялык, укуктук жана саясий.

3. Расмий маалыматтар боюнча, Кыргызстандын бардык чет өлкөлөрдө иштеген эмгек мигранттарынын 8% га жакыны Казакстанда топтолгон. Кыргыз Республикасынын Мамлекеттик миграция кызматынын алдын-ала

маалыматы боюнча, 2019-жылдын февраль айына карата Казакстан Казакстанга 35 миң адамга жумушчу күчүн экспорттойт, ал эми эксперттик жамааттардын маалыматы боюнча, андан дагы көп.

Казакстандын биздин эмгек мигранттары үчүн жагымдуу болушунун эң маанилүү себептери, бул өлкөнүн экономикалык өнүгүүсүнүн Кыргызстанга салыштырмалуу жогору болушу, бирдиктүү миграциялык тутумдун болушу, социалдык-маданий байланыштар, республикада жумушчу күчтүн кескин жетишсиздиги, саясий туруктуулук, эмгек миграциясы маселесинин саясатташпагандыгы, чоң аймак жана калктын тыгыздыгы, өнүккөн жана сегменттелген эмгек рыногу.

4. Эмгек мигранттарын жөнгө салуунун укуктук жана уюштуруучулук аспектилери төмөнкүлөрдүн алкагында каралат: Миграция чөйрөсүндөгү эл аралык укуктук актылар; (КМШ) көзкарандысыз мамлекттердин шериктештик өлкөлөрүнүн ортосундагы аймактык макулдашуу; Кыргызстан менен Казакстандын ортосундагы эки тараптуу келишим; Чет өлкөгө чыккан эмгек мигранттары жаатындагы Кыргыз Республикасынын мыйзамдары; Ратификацияланган Казакстан Республикасынын миграция чөйрөсүндөгү эл аралык укуктук база; жана миграция чөйрөсүндөгү Казакстан Республикасынын Улуттук мыйзамдары.

5. Кыргызстандан барган эмгек мигранттары Казакстанда ар кандай тармактарда иштешет, бирок бул жерде соода, тейлөө, курулуш, дыйканчылык, мал чарбачылыгы жана башкалар басымдуулук кылат. Автордун мигранттарды жумушка орноштуруу жаатындагы изилдөөсү көрсөткөндөй, Казакстанда, ишмердүүлүгүнүн багыты боюнча, бул пайыздык көрсөткүч ири шаарлардын базарларында иштеген жана Кыргызстандан Казакстанга товар жеткирип турган соода чөйрөсүндө (ишкер мигранттар) 39% ды түзөт, 36% тейлөө тармагы, курулушта 15%. Айыл чарбасында эмгек мигранттарынын 5% га жакыны негизинен жазында жана жайында иштешет. 5% түзгөн "Башка" категориясы ар кандай профилдеги квалификациялуу адистер, бул категорияга финансы секторунун кызматкерлери, медицина, билим берүү, инженердик-техникалык кызматкерлер, жалпы жумушчулар жана башкалар кирет.

Кыргыз эмгек мигранттарынын Казакстанда болушунун негизги көйгөйлөрү: бул убактылуу каттоону, "жашап турууга уруксат" статусун алуу, "жеке ишкерлер" үчүн "ЖИ" статусун каттоо, турак жай шарттары, жумуш берүүчүлөр тарабынан алдамчылык, Казакстандын укук коргоо органдары жана чек ара кызматтары тарабынан ыйгарым укуктарынан кыянаттык менен пайдалануу, социалдык кызматтарга жеткиликтүүлүктүн жоктугу, зарылчылык квалификациянын жоктугу, кулчулук жана башкалар.

6. Миграция башкарууну шарттуу түрдө ушул багыттагы мамлекеттик иш-чаралар жана жарандык коом институттарынын бул процессте катышуусу

деп бөлүүгө болот. Казакстандагы кыргыз эмгек мигранттарынын учурдагы абалы жана көйгөйлөрү, жок дегенде жарым-жартылай, эки мамлекеттин ыйгарым укуктуу органдарынын жана жарандык коомдун деңгээлиндеги жигердүү кызматташтык менен гана чечилет.

Миграция чөйрөсүн башкарууда мамлекеттик иш үч багытты камтыйт: саясий, мыйзам чыгаруу жана административдик. Миграциялык процесстерди башкаруу боюнча саясий ишмердүүлүккө тараптардын кызыкчылыктарын шайкеш келтирүү, лоббизм, адвокаттык иш, мамлекеттер аралык саясий келишимдер жана эл аралык кызматташуу кирет. Мыйзам чыгаруу иши эл аралык мыйзамдарды, мамлекеттер аралык келишимдерди жана улуттук мыйзамдарды өркүндөтүү багытында жүргүзүлөт. Административдик иш миграциялык процесстин уюштуруу маселелерине байланыштуу жана мамлекеттик башкаруу структурасын түзүүнү, статистикалык маалыматтарды чогултууну жана түздөн-түз уюштуруу иштерин билдирет.

7. Кыргызстандын миграциялык саясатын түзүүнүн стратегиялык маанилүү багыттарынын бири жарандык коом институттарынын түзүмүн жана өнүгүүсүн өркүндөтүү, ошондой эле алардын мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттенүүсү болуп саналат. Бул түзүмдө эл аралык уюмдар, партиялар жана ассоциациялар, бейөкмөт уюмдар жана диаспоралар сыяктуу институттарды айырмалоого болот. Ошол эле учурда, диаспораны жарандык коомду уюштуруунун негизги звеносу деп атоого болот, жарандык коом институттарынын ишинин натыйжалуулугун жана алардын мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттенүүсүн ар башка институттарды бирдиктүү максат, иш-аракеттер планы, программалар жана платформа менен камтылган структураларга бириктирүү аркылуу жүргүзсө болот. Бул айкалышуу синергетикалык эффектке мүмкүндүк берет.

Жогоруда келтирилген аргументтердин бардыгы калктын миграциялык кыймылын жөнөкөй кыймыл катары кароого болбойт деген тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет. Миграция процесси - бул татаал социалдык процесс, азыркы коомдун социалдык, экономикалык, саясий, маданий жана социалдык-укуктук жана башка аспектилеринин, көптөгөн тармактарга таасир этүүчү процесс.

Практикалык кеңеш

Кыргыз Республикасы үчүн:

1. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик миграция кызматы тарабынан Кыргыз Республикасынын Чек ара кызматы менен биргеликте эмгек миграциясы боюнча статистикалык маалыматтарды чогултуу, ошондой эле бул маалыматтарды Кыргыз Республикасынын

Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик миграция кызматынын тиешелүү бөлүмү тарабынан иштеп чыгуу жана талдоо боюнча ишти уюштуруу.

2. Ушул республикалардын кайсы биринин жараны кире алган Кыргызстандагы жана Казакстандагы бош жумуш орундарынын бирдиктүү маалымат базасын түзүү. Мындай бирдиктүү базаны уюштуруу эки республиканын өкмөттөрүнүн, алардын тийиштүү органдарынын аракеттери жана жарандык сектордун жардамы менен, тактап айтканда, мындай маалымат базасы аркылуу жумушчу күчүн тандап алган жумуш берүүчүлөрдүн жардамы менен, алардын бош орундары жөнүндө маалыматтарды жайгаштыруу менен мүмкүн болот.

3. Кыргызстандын жарандарын Казакстандын аймагында кулчулуктан куткаруу боюнча иш-чараларды уюштуруу. Мындай иш-чаралар үчүн тийиштүү инфраструктура жана калыптанган ыкмалар түзүлүп, укук коргоо органдары менен жарандык коомдун өз ара аракеттенүү механизми иштелип чыгышы керек.

4. Кыргыз Республикасынын миграция маселелерин чечүүчү министрликтери жана ведомстволору - жарандык коом, коомдук жана өкмөттүк эмес уюмдар менен бирдикте, Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык жана саясий абалынын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, миграциялык процесстерди өнүктүрүүнүн моделин иштеп чыгышсын.

5. Кыргыз Республикасынын жана Казакстан Республикасынын мамлекеттик түзүмдөрү - жарандык коом, коомдук жана өкмөттүк эмес уюмдар менен бирдикте, чет өлкөлөрдөгү мекендештер менен мамилелерди колдоо жана өнүктүрүү боюнча иш-чараларды активдештиришсин.

Казакстан Республикасы үчүн:

1. Казакстанда чет өлкөлүктөрдү каттоо тутумун кайра карап чыгуу керек. Казакстанда убактылуу каттоонун жана чет өлкөлүктөрдү көзөмөлдөө тутумунун милдеттүү каттоосу менен иш жүзүндө натыйжасыз. Мисал катары биз төмөнкүлөрдү сунуштай алабыз: Учурдагы каттоону толугу менен жокко чыгаруу. Келген эмгек мигранттары мигранттардын карточкаларын алышат, анда Казакстанда болгон кийинки бардык убакыттарда, бул карточкада мигранттын иш жүзүндө жашаган жери жана анын иштеген жери жөнүндө эч кандай кошумча күбөлүктөрү жок белги коюлат. Ошентип, мисалы, мигрант ай сайын мигранттар үчүн тийиштүү көзөмөл пункттарында каттоодон өтүп, жашаган жеринин дарегин жазып, жумуш издөө жөнүндө отчет берип турушу керек болот. Эгерде мигрант буга чейин эле жумуш тапкан болсо, анда ал үч айда бир жолу каттай алат. Мындай система кыйла натыйжалуу болот жана мыйзамсыз миграцияга каршы күрөштө көп пайда алып келет. Каттоо максаты ишке ашат.

2. Жеке ишкердик (ЖИ) менен алектенген чет өлкөлүктөр үчүн "жашап турууга уруксаттын" статусун кайра карап чыгуу керек. Көптөгөн чет

элдиктер алыскы айылдарда же провинцияларда жашоого уруксат алышат, анткени аларды чоң шаарларга караганда ал жакта алуу оңой. Албетте, "жашап турууга уруксат" статусуна ээ болгон чет өлкөлүктөрдүн көпчүлүгү өз ишкердик иштерин мегаполистерде жана шаарларда жүргүзүшөт. Бул ансыз деле мыйзам бузуу болуп саналат. *Төмөнкүлөр сунушталат.* Жеке ишкердин (ЖИ) патентин алууга арыз бергенде ишкер-мигрант өз ыктыяры менен берген чыныгы дарегин, ошондой эле ишкер-мигрант өз ишин жүзөгө ашырууну пландап жаткан жердин дарегин каттоонун мааниси бар.

Жарандык коом институттары үчүн:

1. Кыргызстан менен Казакстандын өкмөттүк эмес уюмдары (ӨЭУ) өз ишинин басымын маалыматтык-укуктук билим берүү иш-аракетинен эмгек мигранттарынын көйгөйлөрүн чечүүгө түздөн-түз катышууга буруп, алардын укуктары бузулган учурда коргошу керек.

2. Кыргыз Республикасынын жана Казакстан Республикасынын бардык жарандык коом институттарынын күч-аракеттерин Казакстандын өкмөтүн Кыргызстандан барган мигранттарды каттоонун жана жумушка орноштуруунун жол-жобосун өзгөртүүгө, айрыкча эмгек мигранттары өз бизнесин баштаса, талап кылууга багыттоо.

3. Кыргыз Республикасынын жана Казакстан Республикасынын жарандык коом институттары эки мамлекеттин жарандары кайрыла алган Казакстандагы жумушка орношуу жана бош жумуш орундары боюнча бирдиктүү жалпы маалыматтык базаны түзүү үчүн, ошондой эле бул иштин Кыргызстан менен Казакстандын мамлекеттик органдары менен өз ара байланышын күчөтүү үчүн биригиши керек.

4. Казакстан жана Кыргызстандын адам укуктары боюнча акыйкатчыларынын эки республиканын жарандык коом институттары жана эксперттери менен маалымат алмашуусун жана өз ара аракетин түзүү керек.

Жарыяланган эмгектердин тизмеси

1. **Нуралиев Н.А.** Миграция и ее политические аспекты [Текст] / Н.А. Нуралиев. – Бишкек: Вестник Академии Государственного Управления при Президенте Кыргызской Республики, 2014. - №19. - С. 222-229.

2. **Нуралиев Н.А.** Миграционные процессы: виды, факторы и причины развития [Текст] / Н.А. Нуралиев. – Бишкек: Известия Вузов, 2014. - № 1. – С.117-121.

3. **Нуралиев Н.А.** Классификация подходов в исследовании миграционных процессов [Текст] / Н.А. Нуралиев. – Бишкек: Наука и новые технологии, 2014. - №3. – С. 190-194.

4. Нуралиев Н.А. Политические аспекты в исследовании теории миграции [Текст] / Н.А Нуралиев. – Алматы: Высшая школа Казахстана, 2014. - №4. – С. 73-76.

5. Нуралиев Н.А. Правовые аспекты регулирования трудовой миграции из Кыргызстана в Республику Казахстан [Текст] / Н.А Нуралиев. – Астана: Вестник ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, 2015. - №5(108). – С.463-469.

6. Нуралиев Н.А. Современное состояние кыргызской внешней трудовой миграции в Казахстане [Текст] / Н.А Нуралиев. – Стерлитамак, Новая наука: от идеи к результату, 2016. – Часть 3. - С. 36-43.

7. Нуралиев Н.А. Современные социально-правовые проблемы кыргызских трудовых мигрантов в Казахстане [Текст] / Н.А Нуралиев. - Москва: Наука, техника и образование, 2016.- №1(19). – С. 170-175.

8. Нуралиев Н.А. Политическое направление системы управления трудовой миграцией из Кыргызстана в Казахстан [Текст] / Н.А Нуралиев. – Бишкек: Вестник КРСУ, 2016. – Том 16, №10. – С. 181-184.

9. Нуралиев Н.А. Влияние и последствия трудовой миграции для страны принимающей мигрантов Республики Казахстан из Кыргызской Республики [Текст] / Н.А Нуралиев. – Тамбов: Вестник научных конференций. Вопросы образования и науки, 2016. - № 12-5(16).- С.16-19.

10. Нуралиев Н.А. Позитивные и негативные последствия трудовой миграции для страны отправителя из Кыргызской Республики в Республику Казахстан [Текст] / Н.А Нуралиев. - Тамбов: Вестник научных конференций. Вопросы образования и науки, 2016. - № 12-5(16).- С.19-24.

11. Нуралиев Н.А. Взаимодействие государственных органов и общественных институтов в регулировании миграционных процессов из Кыргызстана в Республику Казахстан [Текст] / Н.А Нуралиев. – Бишкек: Наука и новые технологии и инновации, 2018.- № 10. - С. 106-112.

12. Нуралиев Н.А. Государственные аспекты регулирования трудовой миграции из Кыргызстана в Казахстан [Текст] / Н.А Нуралиев.- Бишкек, Известия вузов, 2019 - №2.- С.155-162.

РЕЗЮМЕСИ

Нуралиев Нурлан Акимбековичтин «Миграциялык процесстерди жөнгө салуу боюнча мамлекеттик органдардын жана жарандык коомдун азыркы коомдогу өз ара кызматташуусу» (Кыргызстандын тажрыйбасы) темасына жазылган саясий илимдердин кандидаты окумуштуу даражасына изденүү 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча жазган диссертациясына

Негизги сөздөр: эмгек мигранттар, ишмердүүлүк тармактар, болуп жаткан көйгөйлөр, өз ара кызматташуу, мамлекеттик органдар, коомдук уюм, социалдык-укуктук коргоо.

Изилдөө объектиси болуп, Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга калктын тышкы миграциясынын процесси болуп саналат.

Изилдөө предмети болуп, Кыргызстандан Казакстанга эмгек мигранттарынын социалдык-укуктук коргоо жана миграциялык процесстерин жөнгө салууда мамлекеттик жана коомдук институттардын ишмердүүлүгү чыгат.

Иштин максаты. Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга калктын тышкы миграциясынын өнүгүү тенденциясы жана азыркы кырдаалды анализдөөдө, эмгек мигранттарын социалдык-укуктук коргоодо мамлекеттик органдар менен жарандык коомдун институттары менен өз ара натыйжалуу кызматташуу мүмкүнчүлүгүн изилдөө.

Изилдөө ыкмалары. Диссертациялык иште теориялык анализ жана илимий адабияттарды жалпылоо, аналитикалык, статистикалык, социологиялык изилдөө (сурамжылоо-интервью алуу), салыштырмалуу анализ жана башкалар сыяктуу ыкмалар колдонулган.

Алынган жыйынтыктар жана алардын жаңылыгы. Кыргыз Республикасынын жана Республика Казакстандын эмгек миграциясын жөнгө салуу тармагындагы мыйзам чыгаруучу-укуктук негизи структураланган жана деталдаштырылган; Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга калктын тышкы миграциясынын процессинин азыркы абалын изилдөө, алардын ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары жана эмгек мигранттарынын учурдагы проблемалары, ошондой эле аларды социалдык-укуктук коргоо боюнча жөнгө салуу механизмдери; жарандык коом институттарынын мүмкүнчүлүктөрү жана эмгек мигранттарынын проблемаларын чечүүдө алардын ролу жана мамлекеттик органдар менен өз ара кызматташуусу аныкталган.

Колдонуу даражасы же сунуштар. Диссертациялык иште жалпыланган Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга калктын тышкы эмгек миграциясына анализ, Кыргыз Республикасынан Республика Казакстанга барып жаткан эмгек мигранттарын социалдык-укуктук коргоодо эмгек миграциясы менен иш алып барган мамлекеттик органдар, өкмөттүк эмес жана коомдук уюмдар үчүн сунуш-көрсөтмөлөрдү жасоого мүмкүнчүлүк берет.

Колдонуу тармагы. Изилдөөнүн негизги жоболорун жана жыйынтыктарын Кыргыз Республикасынын жана Республика Казакстандын калктын миграциясы маселелери менен алектенген министрликтери жана ведомстволору колдоно алышат, ошондой эле тышкы эмгек миграция маселелери менен байланышкан жарандык коом институттары, эл аралык уюмдар, мамлекеттик эмес уюмдар, партиялар, ассоциациялар жана диаспоралар тарабынан колдонула алат

РЕЗЮМЕ

Диссертации Нуралиева Нурлана Акимбековича на тему: «Взаимодействие государственных органов и гражданского общества по регулированию миграционных процессов в современном обществе» (опыт Кыргызстана) на соискание ученой степени кандидата политических наук, по специальности: 23.00.02 – политические институты, процессы и технологии.

Ключевые слова: трудовые мигранты, сфера деятельности, существующие проблемы, взаимодействие, государственные органы, гражданское общество, социально-правовая защита.

Объектом исследования являются процессы внешней трудовой миграции населения из Кыргызской Республики в Республику Казахстан.

Предметом исследования выступают деятельность государственных и общественных институтов в регулировании миграционных процессов и в социально-правовой защите трудовых мигрантов из Кыргызстана в Казахстане.

Цель исследования заключается в анализе современной ситуации и тенденции развития внешней трудовой миграции из Кыргызской Республики в Республику Казахстан, в изучении возможностей эффективного взаимодействия государственных органов с институтами гражданского общества по социально-правовой защите трудовых мигрантов.

Методы исследования: В диссертационной работе применялись такие методы как: теоретический анализ и обобщение научной литературы, аналитический, статистический, социологическое исследование (опрос-интервьюирование), сравнительный анализ и др.

Полученные результаты и их новизна: Структурирована и детализирована законодательно-правовая основа Кыргызской Республики и Республики Казахстан в сфере регулирования трудовой миграции; исследовано современное состояние трудовой миграции из Кыргызской Республики в Республику Казахстан, основные направления их деятельности и существующие проблемы трудовых мигрантов, а также их механизмы регулирования по социально-правовой защите; определены роль и возможности институтов гражданского общества и их взаимодействия с государственными органами в решении проблем трудовых мигрантов.

Степень использования или рекомендации: Обобщенный в диссертационной работе анализ трудовой миграции из Кыргызской Республики в Республику Казахстан, позволяет сделать рекомендации для государственных органов, неправительственных и общественных организаций, занимающиеся вопросами трудовой миграцией в социально-правовой защите трудовых мигрантов Кыргызской Республики в Республике Казахстан.

Область применения: Основные положения и результаты исследования могут быть использованы министерствами и ведомствами Кыргызской Республики и Республики Казахстан, занимающиеся вопросами миграции населения, также институтами гражданского общества, международных организаций, неправительственные организации, партии, ассоциации и диаспоры, связанные вопросами внешней трудовой миграцией.

RESUME

To the dissertation thesis by Nuraliev Nurlan Akimbekovich titled: “Interaction of government bodies and civil society for regulation of migration processes in the modern society”(Kyrgyzstan experience) to obtain an academic degree of a candidate in political sciences by the specialty: 23.00.02 – Political Institutes, Processes and Technologies.

Key words: labor migrants, field of activity, existing problems, interaction, government bodies, civil society, social and legal protection.

The object of the research is the processes of external labor migration of the population from the Kyrgyz Republic to the Republic of Kazakhstan.

The subject of the research is the activities of government and social institutions in the regulation of migration processes as well as social and legal protection of labor migrants from the Kyrgyz Republic to the Republic of Kazakhstan.

The purpose of the study is to analyze the current situation and development trends of external labor migration from the Kyrgyz Republic to the Republic of Kazakhstan, to study the possibilities of effective interaction between government bodies and civil society institutions for the social and legal protection of labor migrants.

Research methods: In the dissertation work, methods were used such as: theoretical analysis and generalization of scientific literature, analytical, statistical, sociological research (survey-interviewing), comparative analysis, etc.

The results obtained and their novelty: The legislative and legal framework of the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan in the field of labor migration regulation has been structured and detailed; the current state of labor migration from the Kyrgyz Republic to the Republic of Kazakhstan, the main directions of their activities and the existing problems of labor migrants, as well as their mechanisms of regulation for social and legal protection have been studied; the role and capabilities of civil society institutions and their interaction with government agencies in solving the problems of labor migrants have been determined.

The degree of use or recommendations: The analysis of labor migration from the Kyrgyz Republic to the Republic of Kazakhstan, summarized in the dissertation work, makes it possible to make recommendations for government bodies, non-governmental and public organizations dealing with labor migration issues in the social and legal protection of labor migrants of the Kyrgyz Republic in the Republic of Kazakhstan.

Application area: The main provisions and results of the study can be used by the ministries and departments of the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan dealing with population migration issues, as well as civil society institutions, international organizations, non-governmental organizations, parties, associations and diasporas related to issues of external labor migration.

#

Басууга 27.12.2020-ж. кол коюлду
Өлчөмү 60x84 1/16. Көлөмү 1,6 б.т.
Офсет кагаз. Офсеттик басуу. Нускасы 50 экз.

«Сарыбаев Т.Т.» Ж.И.
Бишкек ш., Раззаков көч, 49
т. 0 708 058 368
e-mail: talant550@gmail.com

#